

בָּשֵׁם ה', אֵל עֹלָם (בראשית כא, לג).

אוֹרֶה, בִּישָׁר לִבָּב בְּלִמְדִי, מִשְׁפָּטֵי צִדְקָה (תהילים קיט, ו).

סֵפֶר שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

הַלְכוּתֵי חֲמֵשׁ, וְזֶה הוּא סֵדוּרָן: הַלְכוֹת שְׁכִירוֹת, הַלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפְקָדוֹן, הַלְכוֹת מְלוּה וְלוּוֹה, הַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן, הַלְכוֹת נִחְלוֹת.

הַלְכוֹת שְׁכִירוֹת. יֵשׁ בְּכָלֶלָן שְׁבַע מִצְוֹת שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין שְׁכִיר וְשׁוֹמֵר שְׁכָר; (ב) לִתֵּן שְׁכָר שְׁכִיר בְּיוֹמוֹ; (ג) שְׁלֹא יֵאָחֵז שְׁכִיר אַחֵר זְמַנּוֹ; (ד) שְׁיֵאכֹל הַשְּׁכִיר מִן הַמַּחְבֵּר שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ; (ה) שְׁלֹא יֵאכֹל הַשְּׁכִיר מִן הַמַּחְבֵּר שְׁלֹא בְּשַׁעַת גָּמַר מְלָאכָה; (ו) שְׁלֹא יוֹלִיךְ הַשְּׁכִיר בִּידּוֹ יֵתֵר עַל מֶה שְׁאֵכָל; (ז) שְׁלֹא יַחֲסֵם שׂוֹר בְּדִישׁוֹ, וְכֵן שָׂאָר בְּהֶמָּה.

הַלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפְקָדוֹן. יֵשׁ בְּכָלֶלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה: (א) דִּין הַשְּׁוֹאֵל; (ב) דִּין שׁוֹמֵר חֲנָם.

הַלְכוֹת מְלוּה וְלוּוֹה. יֵשׁ בְּכָלֶלָן שְׁתֵּים עָשָׂר מִצְוֹת אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשִׁמּוּנָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַלוֹת לְעַנִּי וּמָךְ; (ב) שְׁלֹא יִגַּשׁ אוֹתוֹ; (ג) לְנַגֵּשׁ אֶת הַנֶּכְרִי; (ד) שְׁלֹא יִמְשֹׁכֵן בַּעַל חוֹב בְּזִרְעוֹ; (ה) לְהַחֲזִיר הַמִּשְׁכּוֹן לְבַעְלָיו, בְּזִמְנָן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ו) שְׁלֹא יֵאָחֵז הַמִּשְׁכּוֹן מִבַּעְלָיו הָעַנִּי, בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ז) שְׁלֹא יַחְבֹּל אֶלְמָנָה; (ח) שְׁלֹא יַחְבֹּל כָּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶן אָכַל נֶפֶשׁ; (ט) שְׁלֹא יִתֵּן הַמְלוּה בְּרַבִּית; (י) שְׁלֹא יְלוּה הַלוּוֹה בְּרַבִּית; (יא) שְׁלֹא יִתַּעֲסֵק אָדָם בֵּין מְלוּה וְלוּוֹה בְּרַבִּית, וְלֹא יַעֲיִד בִּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שָׁטֵר, וְלֹא יַעֲרֹב; (יב) לְלוֹת מִן הַנֶּכְרִי וּלְהַלוֹת לוֹ בְּרַבִּית.

הַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טוֹעֵן וּמוֹדָה אוֹ כּוֹפֵר.

הַלְכוֹת נִחְלוֹת. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין סֵדֵר נִחְלוֹת.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שְׁלוֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִהֶן אַחַת עֲשָׂרָה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

הַלְכוֹת שְׁכִירוֹת

יֵשׁ בְּכָלֶלָן שְׁבַע מִצְוֹת שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין שְׁכִיר וְשׁוֹמֵר שְׁכָר; (ב) לִתֵּן שְׁכָר שְׁכִיר בְּיוֹמוֹ; (ג) שְׁלֹא יֵאָחֵז שְׁכִיר אַחֵר זְמַנּוֹ; (ד) שְׁיֵאכֹל הַשְּׁכִיר מִן הַמַּחְבֵּר שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ; (ה) שְׁלֹא יֵאכֹל הַשְּׁכִיר מִן הַמַּחְבֵּר שְׁלֹא בְּשַׁעַת גָּמַר מְלָאכָה; (ו) שְׁלֹא יוֹלִיךְ הַשְּׁכִיר בִּידּוֹ יֵתֵר עַל מֶה שְׁאֵכָל; (ז) שְׁלֹא יַחֲסֵם שׂוֹר בְּדִישׁוֹ, וְכֵן שָׂאָר בְּהֶמָּה. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ.

הַלְבוֹת שְׂכִירוֹת פֶּרֶק א

א. אַרְבַּעַה שׁוֹמְרִים נֹאמְרוּ בַּתּוֹרָה, וְשָׁלוּשָׁה דִּינִין יֵשׁ לָהֶם; וְאִלוּ הֵן הָאַרְבַּעַה שׁוֹמְרִין שׁוֹמֵר חֲנָם, וְהַשְׂאֵל, וְנוֹשָׂא שְׂכָר, וְהַשׁוֹכֵר. וְאִלוּ הֵן שְׁלוֹשָׁה דִּינִין שְׁלָהֶן: שׁוֹמֵר חֲנָם שְׁנִגְנַב הַפְּקָדוֹן מִמֶּנּוּ, אוֹ אֶבֶד, וְאִין צָרִיף לומר אִם נֶאֱנַס הַפְּקָדוֹן אֲנַס גָּדוֹל, כְּגוֹן שֶׁהִיתָה בְּהֵמָה וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבַּת הָרִי זֶה נִשְׁבַּע שִׁשְׁמֹר כְּדֶרֶךְ הַשׁוֹמְרִין, וּפְטוֹר: שֶׁנֶּאֱמַר "וְגִנַּב, מִבֵּית הָאִישׁ . . . וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים" (שמות כב, ו-ז).

ב. הַשְׂאֵל מִשְׁלָם הַכֹּל בֵּין שְׂאֵבֵד דְּבַר הַשְׂאֵל, אוֹ נִגְנַב, בֵּין שְׂאֲרָעוֹ אֲנַס גָּדוֹל מְזֵה, כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה הַבְּהֵמָה הַשְׂאֵלָה אוֹ נִשְׁבְּרָה אוֹ נִשְׁבַּת: שְׂכָךְ כְּתוּב בַּשְׂאֵל "וְנִשְׁבַּר אוֹ-מֵת; בְּעָלָיו אִין-עֲמוֹ, שְׁלָם יִשְׁלָם" (שמות כב, יג).

ג. נוֹשָׂא שְׂכָר אוֹ הַשׁוֹכֵר, שְׁנִיחָם דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן: אִם נִגְנַב אוֹ אֶבֶד הַדְּבַר הַשְׂכּוֹר, אוֹ שֶׁנִּטַּל שְׂכָר עַל שְׁמִירָתוֹ הָרִי אִלוּ מִשְׁלָמִין. וְאִם אֲרָעוֹ אֲנַס גָּדוֹל מְזֵה כְּגוֹן שֶׁהִיתָה בְּהֵמָה וּמֵתָה, אוֹ נִשְׁבְּרָה, אוֹ נִשְׁבַּת, אוֹ נִטְרָפָה הָרִי אִלוּ נִשְׁבָּעִין שֶׁנֶּאֱנַסָּה, וּפְטוֹרִין: שֶׁנֶּאֱמַר "וּמֵת אוֹ-נִשְׁבַּר אוֹ-נִשְׁבָּה, אִין רָאָה. שְׁבַעַת ה', תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם . . ." (שמות כב, ט-י), וְנֶאֱמַר "אִם-גִּנַּב גִּנַּב יִגְנַב, מִעֲמוֹ יִשְׁלָם, לְבְּעָלָיו. אִם-טָרַף יִטָּרַף . . ." (שמות כב, יא-יב).

ד. נִמְצָאת אוֹמֵר, שׁוֹמֵר חֲנָם נִשְׁבַּע עַל הַכֹּל; וְהַשְׂאֵל מִשְׁלָם אֶת הַכֹּל, חוּץ מִן הַמֵּתָה בְּשַׁעַת מְלָאכָה כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר. נוֹשָׂא שְׂכָר וְהַשׁוֹכֵר מִשְׁלָמִין אֶת הָאֶבֶדָה וְאֶת הַגִּנְבָּה, וְנִשְׁבָּעִין עַל הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים כְּגוֹן שְׁבוּרָה וְשְׁבוּיָה וּמֵתָה וְטָרָפָה, אוֹ שְׂאֵבֵד הַדְּבַר בְּסִפִּינָה שֶׁטְבָעָה בָּיָם, אוֹ נִלְקַח בְּלִסְטִים מְזִין, וְכָל כִּיּוּצָא בְּאִלוּ מִשְׁאָר אֲנָסִין גְּדוֹלִים.

ה. הַמִּפְקִיד אֶצֶל חֲבֵרוֹ בֵּין בְּחֲנָם בֵּין בְּשְׂכָר, אוֹ הַשְׂאֵלָלוּ, אוֹ הַשְׁכִּירוֹ אִם שְׂאֵל הַשׁוֹמֵר אֶת הַבְּעָלִים עִם הַדְּבַר שְׁלָהֶן, אוֹ שְׂכָרֵן הָרִי הַשׁוֹמֵר פְּטוֹר מִכָּלּוֹם: אִפְלוּ פָשַׁע בַּדְּבַר שִׁשְׁמֹר, וְאֶבֶד מִחֲמַת הַפְּשִׁיעָה הָרִי זֶה פְטוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם-בְּעָלָיו עֲמוֹ, לֹא יִשְׁלָם: אִם-שְׂכִיר הוּא, בָּא בַּשְּׂכָרוֹ" (שמות כב, יד).

ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בַּשְּׂשָׁאֵל הַבְּעָלִים אוֹ שְׂכָרֵן בַּעַת שֶׁנִּטַּל הַחֶפֶץ, אִף עַל פִּי שְׂאִין הַבְּעָלִים שֵׁם עֲמוֹ בַּעַת הַגִּנְבָּה וְהָאֶבֶדָה, אוֹ בַּעַת שֶׁנֶּאֱנַס. אֲבָל אִם נִטַּל הַחֶפֶץ, וְנִעֲשָׂה עָלָיו שׁוֹמֵר תַּחֲלָה, וְאַחֵר שָׂבָא לְרִשְׁוֹתוֹ שְׂכָר הַבְּעָלִים, אוֹ שְׂאֵלֵן אִף עַל פִּי שֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים עוֹמְדִין שֵׁם בַּעַת שֶׁנֶּאֱנַס הַדְּבַר הַשְּׁמֹר, הָרִי זֶה מִשְׁלָם: שֶׁנֶּאֱמַר "בְּעָלָיו אִין-עֲמוֹ, שְׁלָם יִשְׁלָם" (שמות כב, יג). מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, הִיָּה עֲמוֹ בְּשַׁעַת הַשְׂאֵלָה אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ בַּעַת הַגִּנְבָּה וְהַמִּיתָה, פְטוֹר; לֹא הִיָּה עֲמוֹ בְּשַׁעַת הַשְׂאֵלָה אִף עַל פִּי שֶׁהִיָּה עֲמוֹ בַּעַת הַמִּיתָה אוֹ הַשְׁבִּיָּה, חַיִּב. וְהוּא הַדִּין לְשֹׂאֵר הַשׁוֹמְרִים, שֶׁכָּלֵן בְּבְעָלִים פְטוֹרִין; אִפְלוּ פְשִׁיעָה בְּבְעָלִים, פְטוֹר.

ז. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁפָּשַׁע בַּתַּחֲלָתוֹ אִף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱנַס בְּסוּפוֹ, חַיִּב כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר. וְאִין הַשְׂאֵל רִשְׁאִי לְהַשְׂאִיל; אִפְלוּ שְׂאֵל סֶפֶר תּוֹרָה, שְׂכָל קוּרָא בּוֹ עוֹשָׂה מִצְוָה לֹא יִשְׂאִילָנוּ לְאַחֵר. וְכֵן אִין הַשׁוֹכֵר רִשְׁאִי לְהַשְׁכִּיר; אִפְלוּ הַשְׁכִּירוֹ סֶפֶר תּוֹרָה, לֹא יִשְׁכִּירָנוּ לְאַחֵר: שֶׁהָרִי זֶה אוֹמֵר לוֹ, אִין רְצוֹנִי שִׁיְהִיָּה פְקָדוֹנִי בְּיַד אַחֵר.

ח. עבר השומר ומסר לשומר שני אם יש עדים ששמרה השומר השני בדרך השומרין, ונאנס פטור השומר הראשון, שהרי יש עדים שנאנס. ואם אין שם עדים חייב השומר הראשון לשלם לבעלים, מפני שמסר לשומר אחר; ויעשה הוא דין, עם השומר השני. אפלו היה הראשון שומר חנם, ומסר לשומר שכר חייב: שהרי יש לבעל החפץ לומר לו, אתה נאמן אצלי להשבע, וזה אינו נאמן.

ט. לפיכך אם היה דרך הבעלים להפקיד תמיד דבר זה אצל השומר השני, הרי השומר הראשון פטור מלשלם שהרי הוא אומר לבעלים, זה הדבר שהפקדתם אצלי או השאלתם, אמש הייתם מפקידין אותו, אצל זה שהפקדתי אני אצלו: והוא, שלא ימעט שמירתו.

י. ביצד ימעט שמירתו: כגון שהיה מפקד אצלו בשכר, והפקידו אצל אותו השני בחנם, או שהיה שאול אצלו, והפקידו אצל אותו השני בשכר הואיל ומעט שמירתו, פושע הוא ומשלם, אף על פי ששאל או ששכר בבעלים, שהרי הוציא הדבר השמור מידו ליד שומר אחר. ואם הביא השומר השני ראיה שיפטור בה שומר ראשון, כדין שמירתו הרי זה פטור.

יא. ביצד: שומר שכר שנתן הבהמה השמורה אצלו לשומר חנם אם הביא השומר השני עדים שמתה הבהמה כדרךכה, הרי השומר הראשון פטור; וכן כל כיוצא בזה.

יב. שומר שמסר לשומר אחר, והוסיף בשמירתו ההנהגה לבעלים. ביצד: השוכר פרה מחברו, והשאלה לאחר, ומתה כדרךכה ביד השואל הואיל והשואל חייב בכל, יחזרו דמי הפרה לבעלים, שאין זה השוכר עושה סחורה, בפרתו של חברו; וכן כל כיוצא בזה.

יג. היה בידו פקדון, ושלחו ביד אחר לבעליו הואיל והשומר הראשון חייב באחריותו עד שיגיע ליד הבעלים אם בא לחזר ולהחזיר הפקדון מיד השומר השני, מחזיר. ואם החזק השומר הראשון כפרן אינו יכול להחזיר הפקדון מיד השומר השני, אף על פי שעדין הפקדון באחריותו של הראשון.